

**LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN**

Kulturmiljöenheten
Ylva Othzén
08-785 50 87

BESLUT

Datum
13.4.2004

Beteckning
436-2004-24020
017-08-001

Enligt sändlista

**Beslut om bildande av kulturreseptatet Brottö skärgårdsjordbruk i
Ljusterö församling, Österåkers kommun.**

Beslut

Med stöd av 7 kap 9 § miljöbalken (SFS 1998:808) beslutar Länsstyrelsen att
förklara Brottö 1:101, 1:30, 1:103, 1:104, 1:105 samt 1:26 som kulturreseptat.
Reservatets gräns anges på bifogad karta, bilaga 1.

Reservatets namn skall vara **Brottö skärgårdsjordbruk**.

Administrativa uppgifter

Namn	Brottö skärgårdsjordbruk
Kommun	Österåker
Församling	Ljusterö
Kartblad	Topografiska kartan: Värmdö 10 J NV Ekonomiska kartan: 109 92 och 109 93
Fastigheter	Brottö 1:101, 1:30, 1:103, 1:104, 1:105, 1:26
Markägare	Matts Jansson (1:101) Anita Jansson (1:103) Bernt Gartne (1:104) Bo Gräslund (1:105, 1:26) Sven Jansson (1:30)
Area	Ca 138 hektar, varav 66 hektar landareal
Förvaltare av reservatet	Länsstyrelsen i Stockholms län

Karta

Kulturreseptatet avgränsas enligt markering på bifogad karta, bilaga 1.

Syfte

Syftet med reservatet är att;

- bevara ett värdefullt, för länets karaktär representativt, kulturpräglat landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Mångsyssleri gynnas. För skärgården och odlingslandskapet representativ bebyggelse underhålls och bevaras. Vid eventuell konflikt mellan kultur- och naturvärden och friluftslivets värden ska kulturvärdena ges företräde, därefter naturvärdena.
- på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra hur ett levande skärgårdsjordbruk med betesdjur samt tydliga spår av äldre tiders markanvändning och ägostruktur har fungerat och fungerar idag.
- skötseln av åker-, slåtter-, betesmark och skog görs med redskap eller genom bete under tidpunkter på året som överensstämmer med den långsiktiga effekten av traditionell hävd.
- hävdpräglad flora och fauna gynnas.

För att trygga syftet med kulturresevatet beslutar länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla för reservatet.

Eventuella ändringar av detta beslut ska samrådas med samtliga berörda fastighetsägare innan ändringarna införs.

Föreskrifter

A. Inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden

Med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken är det, utöver vad som gäller i lagar och andra författningar, inom reservatsområdet förbjudet att;

1. uppföra mast, vindkraftverk eller liknande anläggning
2. upplåta mark för camping och husvagnsuppställning
3. anlägga tält- eller lägerplats
4. kalk, gödsla eller använda kemiska bekämpningsmedel inom naturbetesmarker, naturliga slåttermarker eller skog
5. bedriva skogsbruk på annat sätt än vad som anges i skötselplan

Utan länsstyrelsens tillstånd är det dessutom förbjudet att;

6. gräva, spränga, tippa, bedriva täkt, schakta, dika, dämna, muddra, övertäcka, utfylla på land och i vatten eller utföra annan verksamhet som kan ändra områdets topografi, yt- eller dräneringsförhållanden
7. anlägga väg, stig eller rastplats

8. bredda, ändra sträckning av, asfaltera, hårdgöra eller belägga befintliga vägar med oljegrus eller liknande
9. anordna fiskodling
10. uppföra permanenta stängsel i nya stängselsträckningar utöver vad som anges på bifogad karta, se bilaga 6
11. dra fram ledningar i luft, mark eller vatten
12. riva byggnader
13. ändra användningssätt av byggnad
14. uppföra ny byggnad, brygga, mast eller annan anläggning

B. Förpliktelse att tåla intrång

För att tillgodose syftet med reservatet förpliktas med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken ägare, arrendator och annan innehavare av särskild rätt till fastigheterna tåla följande intrång;

1. utmärkning av reservatet med informationsskyltar vid Brottö brygga, på Brännholmen, vid grinden mot Södra Ingmarsö samt på norra Brottö samt sevärdhetsskyltar med storleken 8 x 11 cm i fastighetsgränser mot intilliggande fastigheter samt vid vägar och stigar inom reservatet.
2. anläggning för besökande såsom brygga vid södra stranden, natur- och kulturstig på befintliga vägar och stigar samt informationstavlor enligt ovan.
3. anordnande av stängselgenomgångar och grindar vid befintliga vägar och stigar.
4. skötsel av området t ex i form av bete, åkerbruk och vegetationsröjning i enlighet med skötselplanerna, bilaga 2-5.
5. dokumentation och uppföljning av bevarandearbetet.

C. Ordningsföreskrifter

Med stöd av 7 kap 30 § miljöbalken, om rätten att färdas och vistas inom reservatet, är det utöver vad som annars gäller i lagar och andra författningar förbjudet att;

1. förstöra eller skada berg, jord eller sten genom att hacka, rista, spränga, måla, elda eller liknande.
2. ställa upp husvagn eller lägga upp båt. Båtoppläggning får dock ske inom bryggområdet och på och i anslutning till tomtmark med markägares tillstånd.

Ovanstående reservatsföreskrifter skall inte utgöra hinder för förvaltare/respektive skötselansvarig att genomföra den skötsel som skall genomföras enligt gällande restaurerings- och skötselplaner. De ska heller inte utgöra hinder för eventuell framtida avstyckning av ett fåtal tomter i anslutning till redan avstyckad tomtmark inom skötselområde 15 i skötselplan för fastigheten Brottö 1:101.

Området skall så långt möjligt beaktas och vara tillgängligt enligt allemansrätten, för landskapsupplevelser och studier.

Föreskrifternas ikraftträdande

Föreskrifterna träder i kraft tre veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.

Beskrivning av området

Brottö är en långsträckt halvö belägen väster om Ingmarsö. På ön bedrivs småskaligt skärgårdsjordbruk med betesdjur av rasen skotsk höglandsboskap. Äldre strukturer både av markanvändning och ägandeformer finns bevarade i hög utsträckning, såsom vägar, hägnadssträckningar och ägogränser.

Bebyggelsen är dels belägen på den ursprungliga platsen för bytomten och dels i lägen som speglar utflyttningen i samband med laga skiftet vid 1800-talets mitt. Byggnadsbeståndet består både av bostadshus och ekonomibyggnader. Arkitektoniskt speglar de huvudsakligen det byggnadsskick som var vanligt under 1880-tal fram till de första decennierna av 1900-talet. Det finns även inslag av äldre och yngre byggnader vilka på ett pedagogiskt sätt medverkar till att göra tidskontinuiteten av brukande tydlig.

I hela kulturresevatet råder strandskydd till en omfattning av 100 meter från stranden, vilket regleras enligt miljöbalkens 7 kap 13-18 §§.

Marken närmast bebyggelsen, centralt belägen på halvön, har brukats åtminstone sedan 1500-talet och brukas ännu som omväxlande åker och betesmark. Lågt belägna uppgrundningsmarker i väster och öster har utnyttjats som slåttermark och hålls idag öppna genom bete. Skogen har betats och betas än idag med ett kortare avbrott under några decennier i slutet av 1900-talet.

Brottö utgör en för länet representativ helhetsmiljö både vad gäller mark och bebyggelse. Inom resevatet finns tre jordbruksfastigheter samt två övriga fastigheter med äldre bebyggelse som utnyttjas i första hand som sommarbostäder. Inom området bedrivs åkerbruk och djurskötsel i samklang med entreprenadverksamhet vilket speglar ett näringsfång av mångsyssleri vilket är karaktäristiskt för Stockholms skärgård.

Ärendets beredning

Länsstyrelsen inledde överläggningar med fastighetsägarna under sommaren 2002 om att bilda ett kulturresevat i området.

En kulturhistorisk utredning med genomgång av äldre källmaterial och inventeringar har gjorts. En botanisk inventering har initierats och flera intervjuer med fastboende har gjorts. Ett rådgivande byggnadsvårdsprogram har tagits fram.

En restaureringsplan (Brottö 1:101), skötselplaner för samtliga fastigheter samt en grön skogsbruksplan (Brottö 1:101) har tagits fram i samråd med berörda fastighetsägare.

Den 30 januari 2003 arrangerades ett första samrådsmöte på länsstyrelsen med ett urval av berörda fastighetsägare för en inledande diskussion om syftet med reservatet, förslag till skötselplan och skötselavtal.

Den 4 juni 2003 gjordes ett riktat utskick till samtliga fastighetsägare på Brottö med inbjudan till en informationsträff på ön den 12 juli. Ca 40 personer deltog vid mötet.

Ett andra samrådsmöte med berörda markägare genomfördes på länsstyrelsen den 7 oktober 2003 då föreskrifterna i detta beslut gicks igenom.

Förslag till beslut och skötselplaner samt föreläggande om yttrande remitterades i december 2003 till berörda fastighetsägare, Riksantikvarieämbetet, Stockholms läns museum, Skärgårdsstiftelsen, Skogsvårdsstyrelsen, Österåkers kommun samt till länsstyrelsens planenhet, naturvårdsenhet och juridiska enhet. Ingen av berörda fastighetsägare har inkommit med något yttrande. Riksantikvarieämbetet, Skärgårdsstiftelsen och Skogsvårdsstyrelsen har inget att erinra mot beslutet. Österåkers kommun har tillstyrkt beslutet liksom Stockholms läns museum.

Ersättningsutredning av berörda fastigheter har utförts av Svefa. Förhandling har inletts.

Länsstyrelsens bedömning – motiv för kulturresevat

Det för länet karaktäristiska skärgårdslandskapet präglad av månghundraårigt jordbruk och mångsyssleri återspeglas tydligt på Brottö. För att möjliggöra och säkerställa ett långsiktigt brukande (hävd) och därmed bevarande av samlade landskapshistoriska värden som är starkt förknippade med skärgårdsjordbruket ska delar av Brottö skyddas som kulturresevat.

Länsstyrelsen bedömer att ett kulturresevat i området är förenligt med översiktsplanen för Österåkers kommun samt med hushållningsbestämmelserna i miljöbalken.

Skäl för beslutet

En regional landskapsanalys som genomförts av länsstyrelsen har visat att länet under historisk tid till stor del präglats av jordbruk av varierande storlek, med produktionsinriktning både på åkerbruk och betesdjur. I skärgården, som är karaktäristisk för länet på nationell nivå, har inslaget av självälgande bönder som utövat mångsyssleri i form av bland annat fiske och transporter varit betydande. De naturgeografiska förutsättningarna i skärgården har begränsat möjligheterna

för expansion. Detta innebär att äldre strukturer och spår avsatta under äldre tider är förhållandevis tydliga.

Bland annat av naturgeografiska skäl är det idag inte möjligt att driva ekonomiskt lönsamma och konkurrenskraftiga jordbruk i skärgården. Transporterna mellan fastlandet och öarna är långa och kostsamma och markarealerna begränsade. Åldern hos de kvarvarande skärgårdsjordbrukarna i länet är generellt hög. Dessa faktorer sammantaget gör att denna typ av miljöer är hotade. Vid sidan av jordbruket har landets huvudstad sedan medeltid präglat sin omgivning på många sätt. Ett karaktäristiskt inslag är t ex sommarstugebebyggelse som etablerats i strandnära lägen under hela 1900-talet, fram till idag.

Länsstyrelsen i Stockholms län avser att utnyttja miljöbalkens skyddsinstrument *kulturresevat* i först hand för att säkra och tillgängliggöra kunskap om ett representativt urval av för länet karaktäristiska miljöer. I andra hand ska miljöer som är hotade prioriteras.

Skötsel och förvaltning

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer länsstyrelsen till beslutet hörande skötselplaner, bilaga 2-5, med de mål och skötselåtgärder som framgår där.

Överklagande

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, kulturdepartementet. Se bilaga 7.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras på det sätt som är föreskrivet för författningar i allmänhet.

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Mats Hellström, deltagit har länsantikvarie Ann-Charlotte Backlund, naturvårdsdirektör Anders Nylén, lantbruksdirektör Jan Emmervall, länsassessor Charlotte Fornwall samt förste antikvarie Ylva Othzén, föredragande.

Mats Hellström

Ann-Charlotte Backlund

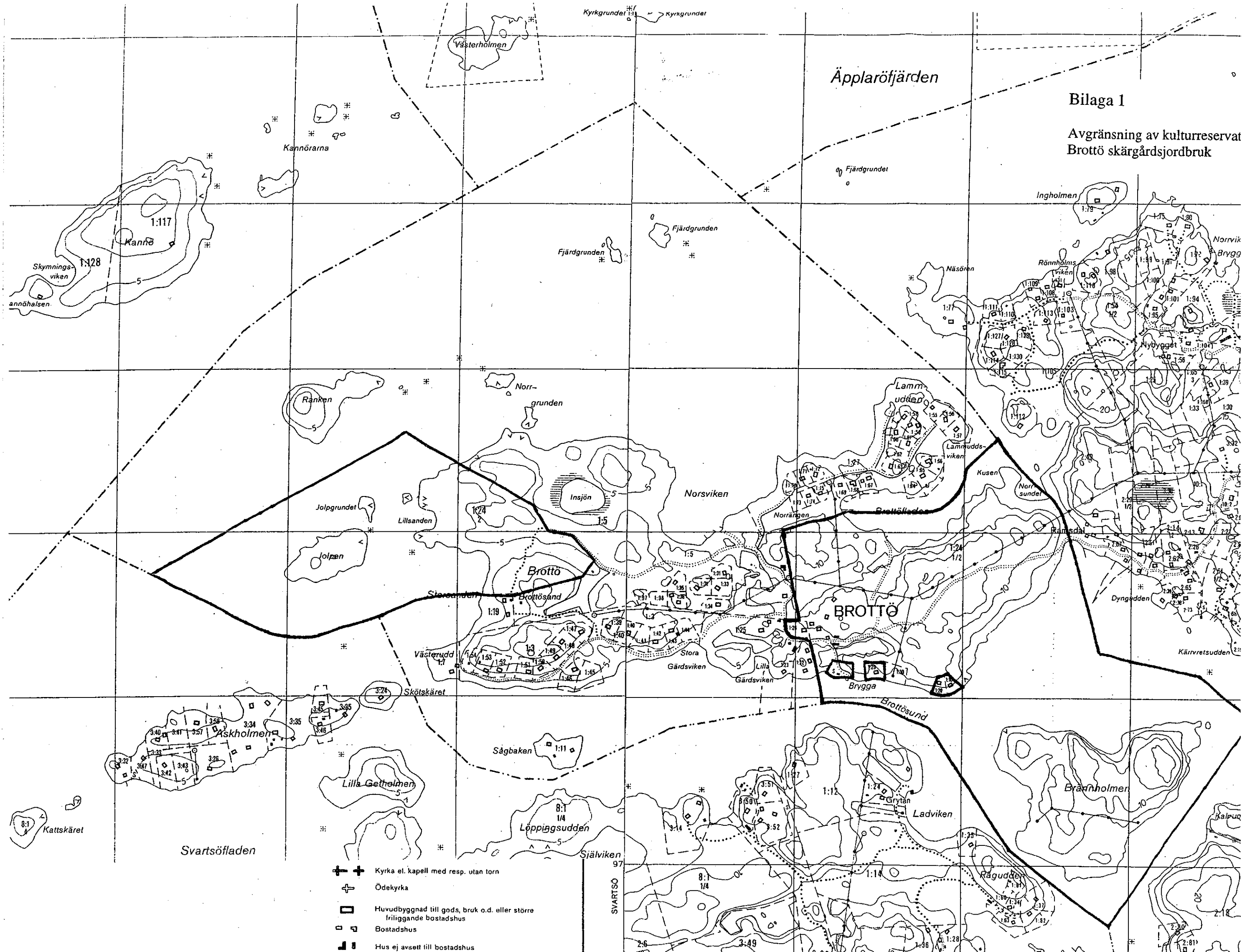

Bilagor:

1. Utdrag ur ekonomiska kartan 109 92, 109 93, skala 1:10 000, med gräns för kulturreseptet
2. Skötselplan för Brottö 1:101 (inkl 1:30)
3. Skötselplan för Brottö 1:103
4. Skötselplan för Brottö 1:104
5. Skötselplan för Brottö 1:105 och 1:26
6. Karta över permanenta stängselsträckningar
7. Hur man överklagar

Sändlistan är borttagen i denna version
eftersom den innehåller personuppgifter.

Avgränsning av kulturresevat Brottö skärgårdsjordbruk

Bilaga till Länsstyrelsens beslut om bildande av kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, den 13 april 2004, Dnr: 436-2004-24020.

Skötselplan för kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, fastigheterna Brottö 1:101 och 1:30

Denna skötselplan är en av fyra skötselplaner som har tagits fram inför bildandet av Kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk. Den här skötselplanen består av en textdel samt bilagda skötselkartor. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut den 13 april 2004 vid bildandet av kulturresevatet.

En uppföljning för eventuell revidering av skötselplanen ska göras senast 2009, eventuellt tidigare om förutsättningarna för resevatet ändras, för att bedöma behovet av revidering av åtgärdsdelarna. För fastigheten Brottö 1:101 finns även en tidsbegränsad, särskilt beslutad restaureringsplan som ska revideras löpande.

Skötselplanen bygger på den kulturhistoriska utredning och flera inventeringar, varav en botanisk inventering som tagits fram av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Indelningen av skötselområden har tagits fram i samråd mellan förvaltaren av resevatet och berörd fastighetsägare.

1. Allmän beskrivning

Grund för beslutet, föreskrifter, beskrivning av området

Grund för beslutet, föreskrifter samt beskrivning av området återfinns i Länsstyrelsens beslut, dnr 436-2004-24020 den 13 april 2004.

2. Plandel

Resevatet kan delas in i följande markslag (avrundat till en decimal):

Tomtmark	3,0 ha
Åkermark	6,6 ha
Betesmark	8,5 ha
Skog	40,2 ha
Övrigt	1,7 ha
Totalt	60,0 ha

Syfte med kulturresevatet

Syftet med resevatet är att bevara och främja ett för länets karaktär representativt, kulturpräglad landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Detta innebär att levande skärgårdsjordbruk och mångsyssleri ska främjas.

Syftet är att på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra hur ett levande skärgårdsjordbruk med betesdjur samt tydliga spår av äldre tiders markanvändning och ägostruktur har fungerat och fungerar idag. Kulturresevatet kan fungera som studieobjekt för enskilda jord- och skogsbrukare och andra personer verksamma främst i skärgårdsmiljöer och som i sitt yrke eller sin utbildning har behov av kunskap om skärgårdsjordbruk med traditioner och därav präglade landskap. På så sätt kan kulturresevatet bidra till att främja utvecklingen av sådana miljöer i länet och i andra skärgårdar i Östersjöområdet med liknande kultur- och naturmiljöer. Syftet innefattar även att bevara, underhålla och bruka för skärgården och odlingslandskapet representativ bebyggelse liksom att vidmakthålla och skapa goda förutsättningar för överlevnad och spridning av hävdgynnad flora och fauna.

Syftet uppnås genom att åker-, slåtter-, betesmark och skog hävdas kontinuerligt genom åkerbruk, extensivt skogsbruk med plockhuggning av värdefullt sortiment och betesdrift, gärna med flera djurslag. Detta sker på ett sådant sätt och under sådana tidpunkter på året som får samma långsiktiga effekt som traditionell hävd. Om så önskas ska det inte möta några hinder för berörd fastighetsägare att använda moderna redskap och verktyg, under förutsättning att natur- och kulturvärden inte kommer till skada. Särskilda punktinsatser i syfte att tillgängliggöra och informera om områdets innehåll kan bli aktuellt på ett antal platser i hela resevatsområdet.

Syftet med resevatet är *inte* ett mål för turism och friluftsliv eftersom en alltför stark exploatering av denna typ kan ha negativ effekt eller t o m motverka ovan nämnda syften.

Kulturhistorisk bakgrund

Områdets kulturhistoriska bakgrund inklusive redogörelse för bebyggelse, markanvändning samt kultur- och naturvärden finns beskriven i en särskild kulturhistorisk utredning.

Dokumentation

Kontinuerlig dokumentation av resevatet skall göras för att successivt få bättre underlag för uppföljning och vägledning inför planering och genomförande av framtida skötselåtgärder. Dokumentationen bör bl a omfatta kontinuerlig och återkommande inventering av hävdgynnad flora och fauna.

Friluftsliv

Reservatet är tillgängligt för besökande allmänhet enligt allemansrätten. Anläggningar för friluftslivet får inte tillkomma inom reservatet. Eventuella förslitningsskador till följd av besök i området skall på lämpligt sätt förebyggas.

Förvaltning och finansiering

Tillsyn i området skall utföras av Länsstyrelsen och av Länsstyrelsen utsedd skötselansvarig. Skötselansvarig för kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk ska vara av Länsstyrelsen särskild utsedd person eller personer. Anteckningar om tillsyn och utförda åtgärder skall kontinuerligt föras av den skötselansvarige.

Finansiering sker i huvudsak genom Riksantikvarieämbetets anslag för bidrag till kulturmiljövård. Planering och genomförande sker i samråd mellan Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och skötselansvarig.

Informationsskyltar samt utmärkning av reservatets gräns

Information om reservatet och dess bestämmelser skall finnas på informationsskyltar. Informationsskyltar skall finnas på följande platser;

- vid Brottö brygga
- vid grinden mot södra Ingmarsö
- vid norra stranden
- på Brännholmen

Dessutom skall det finnas ett antal mindre, numrerade skyltar med koppling till en broschyr samt vägledande skyltar vid stigar och vägar inom reservatet.

Generella principer för skötsel

Tomt, åker, betesmark och skog i reservatet ska skötas på traditionellt sätt. Detta innebär att åkermarken utnyttjas för odling av lämplig gröda, plöjs och sås in samt skördas, betesmarken betas av betesdjur i lämplig omfattning så att betestrycket är tillräckligt för att hävdgynnad flora och fauna ska ha en gynnsam bevarandestatus på lång sikt, skogen betas, gallras och plockhuggs för att långsiktigt uppnå en jämn produktion av särskilt utvalt trämaterial. En särskild skogsbruksplan ska följas.

De årliga skötselinsatserna enligt denna skötselplan utförs initialt i marker som kontinuerligt har skötts och utökas successivt allteftersom restaureringsåtgärder utförts i enlighet med restaureringsplanen.

Övriga skötselåtgärder - skötselområden

Se bifogade kartor, bilaga 1-3.

Västra Brottö

Jolpen och Jolpgrundet (skötselområde 1) ca 2,91 ha

Beskrivning

Ön Jolpen utnyttjades som betesholme av invånarna i Brottö by på 1790-talet och benämndes då Hjölpen. Under senare delen av 1800-talet var den bevuxen med enbart lövvegetation. Ön är låg med fina badklippor mot norr och det finns en stenig strand med vass i söder. Växtligheten består huvudsakligen av ganska klen tall. I öster, mot Brottö, växer al i strandkanten, i övrigt finns ingen buskvegetation. I fältskiktet växer bärris.

Jolpgrundet är en låg, mindre ö där det växer liten al och annan lövvegetation. Det finns en så kallad skjutskåra på ön från vilken man skjutit sjöfågel.

Kvalitetsmål

Jolpen och Jolpgrundet utgör välbesökta öar under badsäsongen från vilka man tydligt kan se den betade strandängen på västra Brottö. De lämningar som finns av jakt av sjöfågel är bevarade och tydliga.

Skötselmål

Ingen skötsel utförs på dessa öar.

Storsanden södra (skötselområde 2) ca 2,22 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelningarna 7 och 8 i skogsbruksplanen. Området har en historia som utmark och betad skog. Området är bergigt och bevuxet med fröställningar av äldre tall och delvis mycket ungtall. Här finns även ung gran och inslag av enstaka lövträd. I den norra delen finns gammal svampangripen björk. I kanten mot Storkärret och Sandvreten finns en kallmurad husgrund.

Kvalitetsmål

En inhägnad, luckig och betad tallskog med inslag av andra trädslag. I kanten mot åkermarken ska ljusinflödet vara tillräckligt för att hävdgynnade och ljusälskande arter i markskiktet ska trivas. Spåren av bebyggelse är bevarade och väl synliga.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Tall i områdets västra del har gallrats kontinuerligt. Vegetationsröjning har årligen genomförts längs kanten mot Storkärret. Husgrunden söder om Sandvreten har årligen röjts fri från eventuell sly och busk i och kring konstruktionen. Stängslet längs områdets södra del har årligen setts över och underhållits vid behov.

Storsanden norra (skötselområde 3) ca 3,19 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 5 i skogsbruksplanen. Historiskt har området troligen utgjort betad skog. Innanför strandängarna är marken idag skogbevuxen. Här växer ett varierat trädbestånd av enstaka exemplar av äldre tall, ung tall, gran, björk, asp, ung ek och enstaka buskig en. Genom området sträcker sig berg i dagen i väst-östlig riktning och på dessa växer främst ung tall.

Kvalitetsmål

En tallbevuxen, extensivt betad betesmark.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Trädbeståndet har gallrats kontinuerligt. Stängslet som avgränsar området i fastighetsgränsen österut har årligen setts över och underhållits vid behov.

Lillsanden östra (skötselområde 4) ca 0,62 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 3 i skogsbruksplanen. Barrdominerat område som varit utmark och skog under lång tid. Yngre träd har haft lätt att etablera sig under en period med lägre betetryck. Här finns rester av tegeltillverkning från sekelskiftet 1900 i form av flacka högar med kasserat tegel och rester efter tegelproduktionen.

Kvalitetsmål

En betad skog med ett i ålder och trädslag varierat och luckigt trädbestånd. Tillräckligt med ljus når marken så att gräs och örter trivs och har en långsiktigt gynnsam bevarandestatus. Resterna av tegeltillverkningen i området framträder tydligt. Det finns lättillgänglig information om områdets och lämningarnas historiska bakgrund. I området finns en informationsskylt om reservatet.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Det tätare trädbeståndet har gallrats kontinuerligt.

Busksnåren som täcker rester av tegeltillverkningen har avlägsnats. Eventuella slyuppslag har röjts före den sista november varje år

Stängslet som avgränsar området i fastighetsgränsen österut har årligen setts över och underhållits vid behov.

Informationsskylten har setts över och underhållits vid behov.

Lillsanden västra (skötselområde 5) ca 0,57 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 2 i skogsbruksplanen. Barrdominerat område som varit utmark och skog under lång tid. Yngre träd har haft lätt att etablera sig under en period av lägre betestryck. Området har sannolikt sedan 1500-talet påverkats genom bete. Eventuellt kan betespåsläppet ha skett relativt sent på säsongen eftersom området är relativt begränsat och eventuellt inte lönade sig att särskilja från kringliggande ängsmark. Lillsanden västra är helt omgivet av mark som utgjort ängsmark som under historisk tid slagits.

Kvalitetsmål

Betad skog med ett i ålder och trädslag varierat och luckigt trädbestånd. Tillräckligt med ljus når marken så att gräs och örter trivs.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har manuellt röjts bort före den sista november varje år. Kontinuerlig gallring av det tätare trädbeståndet har genomförts.

Storkärret och Sandvreten (skötselområde 6) ca 1,89 ha

Beskrivning

Den norra delen av skötselområdet ingår i avdelning 6 i skogsbruksplanen. Storkärret och Sandvreten utgör idag åkermark där det odlas vall med ungefär 3-5 års intervall, omgiven av trädbevuxna backar. Vallen slås och skörden används som vinterfoder till den djurbesättning som finns på ön.

I norra kanten av Storkärret finns rester av en stenmur som troligen byggdes i samband med att marken odlades upp någon gång under 1800-talets första decennier. Stenmuren överlagras idag av ris. På udden i norra kanten av Storkärret finns odlingsrösen från 1800-talet och framåt.

Här växer en rad arter som är knutna till en viss typ av hävd. Det förekommer t ex kattfot, ängsfryle, brudbröd och rödven. Natt och dag förekommer och indikerar anpassning till historisk hävd i form av slåtter.

Kvalitetsmål

Åkermarken är indelad i flera skiften med kringliggande betade hel- och halv-öppna backar. Den brukas i hela sin omfattning, de öppna dikena är bevarade och väl synliga. Backarna utgör mark med ett gott bete, med hög grad av biologisk mångfald och med gynnsam bevarandestatus för hävdgynnad flora och fauna. Åkermarkens karaktäristiska småskalighet är lätt att uppfatta.

Skötselmål

De ursprungliga åkerytorna har använts för odling av vallväxter eller spannmål. Insådd har skett med minst 3-5 års intervall. Hela de gamla åkerytorna har, de åren detta är aktuellt, plöjts med undantag för nordvästra delen av Sandvreten där det finns arter som inte tål plöjning och gynnas av bete.

Omkringliggande mark och åkerytorna har betats efter skörd. Om vinterbete med stödutfodring med kraftfoder har skett eller sker inom skötselområdet ska mark med känslig flora tillfälligt ha stänglats bort för att förhindra oönskad närings-tillförsel till marken.

På backen mellan Sandvreten och Storkärret och i nordvästra kanten av Sandvreten växtligheten har slagits manuellt efter blomning med skärande eller klippande redskap och efterbetas.

Buskar och träd på och kring åkerytorna som djuren ratat har röjts bort manuellt före den sista november varje år.

Det permanenta stängslet i områdets norra del har årligen setts över och underhållits vid behov.

Lertaget (skötselområde 7)

ca 0,63 ha

Beskrivning

Området som kallas Lertaget har under 1900-talet första decennier till största delen utgjort åkermark. I åkermarken finns en grop där man tagit lera för att tillverka tegel. På den gamla åkermarken har yngre lövträd och tall etablerat sig under en period av lägre betestryck. Bland annat solvända, bockrot och rödklint växer i kanterna. I västra delen av området mot skötselområde 9 växer al.

Kvalitetsmål

Öppen betesmark. Spåren av åkerbruk och lertäkt till tegelbruket är bevarade och väl synliga. De hävdgynnade arterna i kanten av den gamla åkermarken har en långsiktigt gynnsam bevarandestatus.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts bort manuellt före den sista november varje år. Stängslet som avgränsar området i fastighetsgränsen österut har årligen setts över och underhållits vid behov.

Alen är ringbarkad och en successiv röjning har påbörjats eller är genomförd.

Strandbete vid Sandvreten (skötselområde 8) ca 0,31 ha

Beskrivning

Ett mindre område väster om skogsområdet Storsanden södra. Området är sent uppgrundat och har sannolikt utnyttjats som strandäng som slåtrats och efterbetats sedan uppgrundningen och fram till i mitten av 1800-talet och var ännu för några decennier sedan helt öppet. Det domineras nu av flora som är typisk för strandängar och en ridå av likåldrig al.

Kvalitetsmål

En öppen, välbetad mark mellan åkern Sandvreten och viken.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Al har ringbarkats och gallrats kontinuerligt. Ilandflutet skräp har tagits bort.

Östra strandbetet innanför strandängen (skötselområde 9) ca 0,74 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 4 i skogsbruksplanen. Området har sannolikt utgjort strandäng som slåtrats och betats under historisk tid. Marken har för några

decennier sedan varit helt öppen men domineras nu av ett albestånd i varierande ålder.

Kvalitetsmål

En öppen, välbetad mark mellan strandängen och skogsbetesområdet Storsanden norra.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Al har ringbarkats och gallrats kontinuerligt.

Strandängen vid Stor- och Lillsand (skötselområde 10) ca 1,14 ha

Beskrivning

Ett långsträckt område längs vattnet som karaktäriseras av öppenhet och betes- och slåtteranpassad flora. Området är välhävdat och har utvecklats mycket positivt sedan betet återupptogs i slutet av 1980-talet. Området har sannolikt även under historisk tid utgjort strandäng som slåtrats och efterbetats. Här finns arter i markskiktet som är typiska för havsstrandängar i Östersjön. I trädsiktet finns al och oxel. I den sydöstra delen av strandängen finns ett parti med tätare trädvegetation med både barrträd och al. Det förekommer även björk och rönn.

I markskiktet finns hävdgynnade arter som småborre, rödven, stor blåklocka, brudbröd, nattviol och gullklöver indikerar slåtter och bete. Rödklint och prästkrage indikerar bete och anknytning till agrar mark (åker). Ljus solvända, femfingerört, svartkämpar, ängssyra och backglim indikerar anpassning till hävd i form av bete. På strandängen växer saltarv, gåsört, revsmörblomma, bunge och stora bestånd av smultronklöver. Här växer även gulsporre som trivs på "skräpmark".

Kvalitetsmål

Öppen, artrik strandäng med gott bete.

Skötselmål

Området har årligen hävdats kontinuerligt genom bete med tidigt betespåsläpp eller med slåtter följt av efterbete. Betet har skett av nöt. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Vegetationsröjning har årligen utförts i det tätare trädbeståndet i sydöstra delen av området.

Östra Brottö

Norrgärdet (skötselområde 11)   ca 1,37 ha

Beskrivning

Mark som idag brukas som åker. Här odlas vall med ca 3-5 års intervall. Huvuddelen av Norrgärdet (östra delen) utgjorde på 1630-talet fortfarande ängsmark och ingick som en del av Byängen. Då byn storskiftades på 1790-talet ingick Norrgärdet i ett stort särhägnat gärde och utgjorde åkermark. Den södra delen av Norrgärdet tillhörde då den västra av de två gårdarna i byn, delen norr om det långa väst-östliga diket brukades av ägarna till den östra gården. I kartmaterialet framgår att åkermarken var indelad i blockformiga tegar vilket tyder på att den brukades med årder. I marken finns fortfarande ett system av öppna diken som motsvarar en del av dikessystemet som det redovisas i de historiska kartorna. Utmed kanterna växer bland annat smultron.

Kvalitetsmål

Inhägnad åkermark med vallodling eller odling av spannmål. De öppna diken i och kring åkerytan är bevarade, väl fungerande och synliga.

Skötselmål

Plöjning och insådd har skett minst vart 3-5 år. Området har betats efter skörd. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Vegetationsröjning har årligen genomförts längs kanten mot Norrskogen/Kalvhagen och i diken. Stängslet kring området har årligen setts över och underhållits vid behov.

Södergärdet (skötselområde 12)   ca 1,54 ha

Beskrivning

I området finns drygt en tredjedel av öns äldsta åkermark i närmast ursprunglig omfattning. På 1630-talet utgjorde området ett särhägnat åkergärde som kallades Södergärdet. I slutet av 1700-talet hade gärdet bytt namn till Östergärdet. Åkermarken och backarna omkring har åtminstone sedan tidigt 1600-tal och fram till senare delen av 1800-talet brukats i rotationssystemet tvåsåde. Detta innebar en återkommande påverkan genom träda av åkermarken och bete på trädan, dikesrenar och åkerholmar ena året och odling av åkermarken, slåtter på åkerholmarna och efterbete andra året. I östra förlängningen av logen i områdets nordvästra del finns rester av en stenmur bevarad. Stenmuren sammanfaller med hägnadssträckningen som är känd sedan 1630-talet och kan härröra från medeltid och därmed utgör en rest av den äldsta hägnaden på ön.

I östra delen av området växer bland annat småborre, rödven, stor blålocka, brudbröd, ljus solvända, prästkraige, natt och dag, femfingerört, svartkämpar, backglim, sandmaskros och harklöver, samtliga är hävdgynnade.

Kvalitetsmål

Åkermark med vallodling eller odling av spannmål. Åkern omges av öppna, betade backar med bevarad hävdgynnad flora. Åkermarken ska åtminstone delvis vara omgärdad av en för området traditionell typ av hägnad. Stenmuren nedanför logen är bevarad och väl synlig. Området är lättillgängligt och väl synligt genom att en lättframkomlig väg finns i anslutning till området.

Skötselmål

Åkermarken har plöjts och såtts in med minst 3-5 års intervall. Backarna kring åkermarken har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell årlig igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Det permanenta stängslet kring området har årligen setts över och underhållits vid behov.

Hembacken (skötselområde 13)   ca 1,08 ha

Beskrivning

Området benämndes redan på 1700-talet "Hembacken" och utgjorde då till byn närbelägen betesmark. Hembacken var uppdelad för lövtäkt mellan de två gårdarna i byn, den norra delen tillhörde den västra gården och den södra delen tillhörde östra gården. Idag finns här ett av öns brukningscentrum med ett modernt bostadshus, äldre ekonomibyggnader i form av en ladugård med vidbyggd modern verkstad och en loge från sent 1800-tal, några mindre byggnader, en såg och ett traktorgarage.

I området växer arter som liten kardborre, lundtrav, darrgräs, knägräs, duvnäva, blodnäva, åkervädd, natt och dag, gåsört, svartkämpar, revsmörblomma, backglim och harklöver. Bland annat darrgräs är gynnad av slåtter.

Kvalitetsmål

Tomtmark där det finns bostadshus, ekonomibyggnader och övriga anläggningar som är nödvändiga för verksamheten vid och utanför jordbruksdriften. Den traditionella uppdelningen mellan bostad (mangård) och ekonomibyggnader (fågård) är bibehållen. Byggnaderna är väl underhållna med samma utseende och funktion som vid reservatets inrättande.

Skötselmål

Platserna där det växer hävdgynnade arter har slagits med klippande eller skärande redskap. Den avslagna växtligheten är borttagen från de magra markerna

för att förhindra att oönskad, mer artfattig flora som trivs i näringsrika förhållanden tar över. Eventuell årlig igenväxningsvegetation har röjts manuellt senast den sista november varje år. Stängslet mot Östra skogen har årligen setts över och underhållits vid behov. För underhåll av byggnader hänvisas till byggnadsvårdsprogrammet.

Potatislandet (skötselområde 14) ca 0,49 ha

Beskrivning

Åkermark och trädgård med äppelträd och bärbuskar som i norr avgränsas av en välskött tvådelad syrenhäck mot byvägen. I norra delen mot vägen vid öppningen i syrenhäcken finns en vattenpump som knyter ihop bebyggelsen och tillgången till dricksvatten. Här finns också husgrunder efter äldre bybebyggelse både i form av bostadshus och ekonomibyggnader. I områdets södra del växer ek. Enligt 1630-talets karta var marken särskild och utnyttjades som äng.

Kvalitetsmål

Åkermark där det odlas vall, säd, potatis eller annan nytto gröda i södra delen. Det gamla bebyggelseområdet med vattenpumpen, husgrunder, tillhörande fruktträd och syrenhäck är välskött och väl synligt. Syrenhäcken accentuerar vägens sträckning genom byn. Vattenpumpen, äppelträden och bärbuskarna berättar om det äldsta bebyggelseområdet på Brotto och visar var den första gården har legat. Området är tillgängligt via en lättframkomlig väg i anslutning till området.

Skötselmål

Åkermarken har odlats. Plöjning och insädd har skett med minst 3-5 års intervall. Fruktträden har beskurets och gamla grenar i syrenhäcken klippts på hösten så att syrenen årligen får gå i blom. Rotskott från syrenen är borttagna. Oönskade ek-skott har avlägsnats. Vegetationen kring träden, häcken och husgrunderna har slagits efter blomning med skärande eller klippande redskap. När fruktträden dör kan de ersättas av nya fruktträd. Avslagen vegetation har förts bort för att förhindra oönskad näringstillförsel. Eventuell årlig igenväxningsvegetation har röjts manuellt senast den sista november varje år.

Kalvbacken/Norrskogen (skötselområde 15) ca 2,55 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelningarna 9 och 10 i skogsbruksplanen. Här växer idag tall, hassel, ek, buskig en, björk och gran. Hassel och ek växer främst i backarna närmast åkermarken där de får mer ljus. I områdets norra del går berget i dagen och tall dominerar, i sänkan i norr växer mest gran. Marken är blockig och beväxt med bärris, mossor och gräs. I norra kanten mot Norrängen finns rester av äldre stängsel i form av ekstolpar och flera odlingsrösen som kan härröra från

uppodlingen av Norrängen som skedde efter 1849. Under historisk tid har östra delen av området ingått i en särhägnad ängsmark, den västra delen av området har ingått i ett av byns åkergårdar och brukats som betesmark, ena året först efter skörd, andra året under hela växtsäsongen.

Inom området, i anslutning till redan avstyckade tomter på grannfastigheten, ska det finnas möjlighet att enligt plan- och bygglagen pröva frågan om avstyckning av ett fåtal tomter.

Kvalitetsmål

Blandskog som betas, med ett varierat och luckigt trädbestånd av ädellövträd, hasselbuketter, björk och tall.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt senast den sista november varje år. Gran har gallrats kontinuerligt i områdets södra del, mot Norrgärdet. Stängslet kring området har årligen setts över och underhållits vid behov. Skötseln fortgår i hela skötselområdet fram till dess att eventuell avstyckning sker varvid det avstyckade området undantas från skötsel enligt denna skötselplan.

Södra Lingonskogen (skötselområde 16)

ca 1,8 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar den södra delen av avdelning 16 i skogsbruksplanen. Området ingår idag i en större trädbevuxen betesmark. På 1630-talet var det utmark som mot bakgrund av närheten till gårdsbebyggelsen och det södra åkerområdet sannolikt var relativt intensivt utnyttjad för i första hand betesdrift. Trädbeståndet består huvudsakligen av tall i olika åldrar. Marken är torr och bergbunden.

På 1790-talet ingick området i ett större område benämnt Österhagan. Intensiteten i betespåverkan har varit relativt hög i hela skogsområdet fram till 1965 och bete har skett av både nöt, häst och slutligen får. Skogen avverkades delvis på 1970-talet och ris låg kvar och ruttnade ned medan lövsly etablerades på grund av ca 20-25 års uteblivet bete. Sedan 1970-talet har viss plockhuggning skett.

Kvalitetsmål

Området ska upplevas som en varierad och betad, med grova lövträd relativt luckig mark med höga naturvärden.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt även annat djurslag. En successiv avverkning görs. Ungskogen röjs för att skapa luckighet. Eventuellt röjningsavfall och ris är bortrensat.

Norra Lingonskogen (skötselområde 17) ca 0,89 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar den norra delen av avdelning 16 i skogsbruksplanen. Området ingår idag i en större trädbevuxen betesmark. Området utgjorde på 1630-talet betad utmark i anslutning till en Brottö gårds ängsmarker. Området är höglänt, bergbundet och domineras av tall i varierande ålder.

Kvalitetsmål

Området ska upplevas som en för mellanskärgården typisk hällmarkstallskog.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt även annat djurslag. Successiv avverkning görs för att långsiktigt skapa värdefullt timmer. Ungskogen röjs för att skapa luckighet. Eventuellt röjningsavfall och ris ligger inte kvar. Stängsel mot fastigheten Brottö 1:103 i väster har setts över och underhållits vid behov.

Torpet vid Emilsudde (skötselområde 18) ca 1,74 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 17 i skogsbruksplanen. Området ingår idag i en större trädbevuxen betesmark. Här finns ett övergivet bebyggelseläge med en husgrund av ett bostadshus, en källa, stenröjda odlingsytor och hägnadsrester. Området var sannolikt bebyggt under en kortare tid under 1800-talets förra hälft. Marken är frisk och den gamla åkermarken är delvis igenväxt med blandade lövträd. I delar av området växer mycket gran.

Kvalitetsmål

Husgrunden och de fd åkerytorna samt övriga lämningar som visar hur och av vad man levat på den här platsen är tydliga och lätta att uppfatta.

Skötselmål

Igenväxningsvegetationen i och kring lämningarna har röjts kontinuerlig och är borttagen. Enstaka ädellövträd som inte står i odlingsytorna eller diken kring dessa kan sparas. Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag.

Baddet (skötselområde 19) ca 0,35 ha

Beskrivning

Inom området finns en halvöppen yta som under 1800-talets senare del varit brukad delvis som åker med tydliga backdiken och delvis som äng, ned mot vattnet. I kanten mot vattnet växer en ridå av al i buketter. Ovanför alridån har

framförallt björk etablerat sig i östra delen av den äldre åkerytan. Mot strandängen mot södra Ingmarsö (södra delen av skötselområde 22) växer gran och tall. Upp mot vägen växer asp. Det förekommer även sälg och vildapel.

Kvalitetsmål

Spåren av odling i form av backdiken och den öppna åkerytan, ängsbruk i form av hassel och bete är bevarade och väl synliga.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Al har ringbarkats och/eller röjts bort. Eventuell övrig igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år.

Blåbärsskogen (skötselområde 20) ca 1,06 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 14 i skogsbruksplanen.

Nordost i anslutning till det övergivna bebyggelseområdet Baddet återfinns ett område med huvudsakligen yngre sk gallringsskog med både barr och löv. Området ligger visserligen perifert i förhållande till byns bebyggelse, men kan ha brukats mer intensivt för bete och småskaligt uttag av timmer och ved under den tid då Baddet var bebyggt och bebott. Skogen har idag stor spridning i både ålder och dimensioner.

Kvalitetsmål

Området upplevs som en skog med olika trädslag, inslaget av ädellövträd är påtagligt.

Skötselmål

Skogen har betats av nöt och eventuellt även annat djurslag. Skogen har gallrats successivt, äldre sk evighetsträd har sparats, liksom ädellövträd. Plockhuggning av äldre fröträd har skett.

Kusen (skötselområde 21)

ca 0,29 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 13 i skogsbruksplanen.

Udden har tidigare utgjort en ö i Brottöfladen. Nu utgör Kusen en halvö med landförbindelse tack vare successiv uppgrundning. Här växer mager martallskog.

Kvalitetsmål

Udden är en inbjudande plats för friluftslivet.

Skötselmål

Området kan betas. Någon enstaka av martallarna på Kusen får tas ned i händelse av att speciellt virke med kärnämne ska användas och inte kan hittas någon annanstans på fastigheten.

Norrsundet och strandängen mot södra Ingmarsö (skötselområde 22)

ca 1,42 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 12 i skogsbruksplanen. I öster finns en dalgång som tidigare utgjort ett sund mellan Brottö och Ingmarsö. Efter uppgrundningen utnyttjades området sannolikt som äng och vinterfoder togs tillvara genom slåtter. Området utgör en relativt sent uppgrundad, betad strandäng där det växer en ridå av al. I norr växer en del ek. Det växer även en ridå av al i områdets södra del, i kanten av vägbanken längs vägen mot Ingmarsö.

Kvalitetsmål

Öppen strandäng med visuell kontakt med Baddet och mellan vägen och vattnet. Öppen, artrik och välhävdd strandäng. Vid grinden och vägen från Ingmarsö finns en informationsskylt om reservatet.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt före den sista november varje år. Ekarna i norra delen har röjts fram. Al har antingen ringbarkats och/eller gallrats. Gallring utan föregående ringbarkning har skett på sensommaren, successivt under flera år för att minimera röjgödslingseffekten. Stängslet mot Södra Ingmarsö i öster har årligen setts över och underhållits vid behov.

Informationsskylten har setts över och underhållits vid behov.

Brottöskogen/Östra skogen (skötselområde 23) ca 13,07 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 15 i skogsbruksplanen. Området öster om Brottö bys inägor benämndes på 1790-talet Österhagan och har utgjort betad utmark som betades kontinuerligt fram till ungefär 1965 av kor, häst och slutligen får. Skogen avverkades delvis på 1970-talet och rishögar låg kvar och ruttnade ned medan lövsly kunde etableras på grund av en period med uteblivet bete. Betet återupptogs i mitten av 1980-talet. Därefter har viss plockhuggning skett, framför allt utmed vägen mot Ingmarsö. Norr om vägen finns björk som bär spår av beskärning. I området lämnades i samband med avverkningen på 1970-talet ett antal stora tallar som fröställning. Dessa har fröat av sig och vissa exemplar av frö-

ställningen är idag övergrova och därför kan vara svåra att använda som byggmaterial.

Kvalitetsmål

Betad utmark med varierat trädskick vad gäller ålder och luckighet. Floran är typisk för betad skärgårdsskog och det finns flera platser med gott bete. Vägen genom området är underhållen och farbar med cykel. Vid entrén till reservatet från Ingmarsö finns lättillgänglig information.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Ungtall har gallrats kontinuerligt vid behov för att långsiktigt gynna tillväxten av virke. Plockhuggning har gjorts i första hand av gran intill mark som redan är relativt öppen och frodig för att på sikt få ned mer ljus till marken och förbättra betet.

Brännholmen

Hela Brännholmen utnyttjas idag som betesmark för nöt, men djuren föredrar de platser där gräsväxten, tack vare större ljusinflöde, är god. På ön finns hävdgynnade växter såsom ärenpris, dagdkåpa, kattfot, lundtrav, stor blåklocka, rödklint, brudbröd, gulmåra, ljus solvända, prästkra, svartkämpar, nattviol, knöl-, back-, och revsmörblomma, ängssyra, backglim och sandmaskros. Det förekommer tre olika arter av pyrola som indikerar skogsbete och natt och dag som indikerar ängsbruk genom slåtter.

Nordvästra Brännholmen (skötselområde 24) ca 1,92 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 18 i skogsbruksplanen. Tallbevuxen mager mark med blåbärsris i markskiktet, inget smakligt bete. Här växer dels ungskog av tall i täta grupper och dels tall som utgör och kan bli lämpligt timmer.

Kvalitetsmål

Mager tallskog med stort inslag av berg i dagen.

Skötselmål

Området har årligen betats extensivt av nöt och eventuellt även annat djurslag. Rönjning har skett i täta grupper och vissa träd lämpliga som timmer har avverkats om det funnits behov för detta.

Västra Brännholmen (skötselområde 25) ca 3,43 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 19 i skogsbruksplanen. Tallbevuxen mager mark med blåbärsris och smalbladigt gräs i markskiktet. Stora delar av området utgör hållar. Inget smakligt bete.

Kvalitetsmål

Mager tallskog med stort inslag av berg i dagen.

Skötselmål

Området har årligen betats extensivt av nöt och eventuellt även annat djurslag.

Hasselskiftet (skötselområde 26) ca 0,95 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 21 i skogsbruksplanen. På 1790-talets karta redovisas området som en del av en särskild trädbevuxen betesmark som sannolikt i första hand utnyttjats för efterbete, efter att slåttarna på intilliggande mark var avklarad. Marken bär idag prägel både av slåtter och bete. Här växer bland annat hassel som indikerar att marken under historisk tid utnyttjats för att ta hö och eventuellt även löv som vinterfoder till boskapen på Brottö. Hasseln, som växer i buketter, användes främst för produktion av nötter och för virke till bland annat tunnband. Hasselbusken höggs ned med ca 10 års mellanrum för förnygring och lövtäkt.

Kvalitetsmål

Betad skog med ett varierat trädbestånd vad gäller ålder och trädslag. Enstaka buskage av hassel och sälj i vindskyddade lägen, som berikar den hävdanpassade biologiska mångfalden både vad gäller flora och fauna och inte medför att värdefull betesmark skuggas, finns kvar i området.

Skötselmål

Området har årligen betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som ratats av djuren har röjts manuellt senast den sista november varje år.

Åkerskiftet (skötselområde 27) ca 0,63 ha

Beskrivning

Igenlagd åkermark, som fram till 1800-talets mitt utnyttjats som äng, med kringliggande backar som hävdas genom bete. Kring den mark som tidigare varit uppodlad finns tydliga diken och i norra kanten finns rester av en

hägnadssträckning som finns redovisad i storskifteskartan från 1790-talet. Tack vare att marken betats är stora delar av den gamla åkerytan öppen idag, men runtomkring växer ganska tät vegetation som består av lövsly, björk, sälg och asp med inslag av tall och en.

Kvalitetsmål

Öppen betesmark med bevarade och väl synliga spår av äldre åkerbruk som t ex diken och stenröjda ytor. I kanten av den gamla åkermarken är ljusinflödet tillräckligt för att hävdgynnade och ljusälskande arter i markskiktet ska trivas. En informationsskylt om kulturresevatet finns i området.

Skötselmål

Området har betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt senast den sista november varje år. Informationsskylten har setts över och underhållits vid behov.

Eklunden (skötselområde 28)

ca 3,56 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 20 i skogsbruksplanen. Marken har under historisk tid utnyttjats som slåttermark. Här växer förutom gran och tall även ek, fågelbär, ask och björk. I nordvästra delen växer förhållandevis stora ekar, stor gran, tall och ung björk. Längs stranden förekommer sälg. Olika pyrolaarter (björk-, klot- och klock-) indikerar skogsbete. På centrala delen av ön växer i markskiktet idag bl a lundskäfting och särläka som trivs i lundartad miljö och där igenväxningen har gått ganska långt.

Kvalitetsmål

Skogsbete med ett varierat trädbestånd vad gäller trädslag och ålderssammansättning. Fältskiktet domineras av varierad och betesgynnad flora. I det varierade trädsiktet har i första hand ek och ask gynnats.

Skötselmål

Området har betats av nöt och eventuellt annat djurslag. Eventuell buskvegetation och sly som hotar att skugga ek har röjts manuellt. Övrig igenväxningsvegetation som djuren ratat har röjts manuellt senast den sista november varje år.

Mitthöjden (skötselområde 29)

ca 1,39 ha

Beskrivning

Området utgör en höjdrygg som sträcker sig i närmast nord-sydlig riktning genom Brännholmens norra, centrala del. Vegetationen är begränsad pga en stor andel berg idagen.

Kvalitetsmål

Från höjden kan kringliggande, mer frodiga marker upplevas, Eklunden i väster och Mittskogen i öster.

Skötselmål

Området har om möjligt betats av nöt eller eventuellt annat djurslag.

Urskogen (skötselområde 30)

ca 1,73 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 23 i skogsbruksplanen. Här växer i huvudsak äldre och ung tall på mager, bergig, mot norr sluttande mark. Enstaka björk-uppslag förekommer. Här finns även torra träd och lågor.

Kvalitetsmål

Ett extensivt betat område med tall i varierande ålder.

Skötselmål

Området har om möjligt betats extensivt av nöt och eventuellt även annat djurslag. Enstaka timmer kan ha tagits ut.

Häll- och martallsskiftet (skötselområde 31)

ca 0,99 ha

Beskrivning

Högt belägen, mager mark med enstaka martallar. I bergsskrevorna växer rikligt med mossor och fuktälskande örter.

Kvalitetsmål

Området utgör en plats där skärgårdens karga förhållanden är tydliga.

Skötselmål

Området har om möjligt betats extensivt.

Mittskogen (skötselområde 32)

ca 3,04 ha

Beskrivning

Skötselområdet motsvarar avdelning 22 i skogsbruksplanen. Blandskog med bitvis stora arealer berg i dagen. I centrala delen av området finns en våtmark som är helt beväxt med ung asp. I södra delen växer ungskog.

Kvalitetsmål

En betad skog med varierat trädskikt vad gäller trädslag och ålder.

Skötselmål

Området har betats extensivt av nöt och eventuellt annat djurslag. Røjning och gallring har utförts för att gynna i första hand ek. Grova tallar har sparats.

**Sammanfattning av löpande skötselåtgärder på fastigheten
Brottö 1:101**

Skötselåtgärd	När	Var	Vem
Åkerbruk med vallodling	Årligen	Åkermarken inom delområdena 6, 11, 12, 14	Skötselansvarig
Djurskötsel med betesdrift	Årligen	På betesmark, i skog och på åker efter skörd	Skötselansvarig
Manuell slåtter	Årligen	På impediment vid Sandvreten i skötselområde 6	Skötselansvarig
Røjning av slyuppslag	Årligen	I områden med lågt betestryck	Skötselansvarig
Översyn av stängsel	Årligen	I de områden där det finns stängsel	Skötselansvarig
Skötsel av skog	Årligen	I skötselområdena 2, 3, 17, 23, 24 och 25	Skötselansvarig
Skötsel av tomtmark	Årligen	I skötselområde 13	Skötselansvarig
Underhåll av byggnader	Årligen	I skötselområde 12, 13	Skötselansvarig
Guidning	Sommartid	I hela reservatet	Skötselansvarig/Förvaltaren
Tillsyn	Årligen, löpande	I hela reservatet	Tillsynsansvarig
Dokumentation av utförda åtgärder	Årligen, löpande	I almanacka och uppföljningsprotokoll Fotografering rekommenderas	Skötselansvarig

Samfälligheten vid bryggan

Beskrivning

Området har länge utgjort och utgör fortfarande en plats för brygga som under isfri tid angörs av passagerarbåtar i reguljärtrafik med förbindelse med fastlandet. Inom området finns förutom lastageplats för t ex grus byggnader i form av en avlång sjöbod med en vänthusavdelning i den främre delen och en paviljong från Stockholmsutställningen 1897 som används som sommarstuga samt enskilt ägda, mindre bryggor.

Kvalitetsmål

Ett för verksamheten på ön funktionellt och samtidigt välkomnande område där det finns en informationsskylt och broschyrförvaringsmöjligheter där besökare kan få tydlig och lättillgänglig information om kulturreseptatet.

Skötsel mål

Paviljongen har restaurerats genom att den fått ett nytt plåttak med samma utformning och utseende som det befintliga. Taket har målats i november 2004 med svart linoljefärg.

Bilaga till Länsstyrelsens beslut om bildande av kulturreseptatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, den 13 april 2004, Dnr: 436-2004-24020.

Skötselplan för kulturreseptatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, fastigheten Brottö 1:103

Denna skötselplan är en av fyra skötselplaner som har tagits fram inför bildandet av Kulturreseptatet Brottö skärgårdsjordbruk. Den här skötselplanen består av en textdel samt bilagd skötselkarta. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut den 13 april 2004 vid bildandet av kulturreseptatet.

En uppföljning för eventuell revidering av skötselplanen ska göras senast om fem år, eventuellt tidigare om förutsättningarna för reseptatet ändras, för att bedöma behovet av revidering av åtgärdsdelarna.

Skötselplanen bygger på den kulturhistoriska utredning och flera inventeringar, varav en botanisk inventering som tagits fram av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Indelningen av skötselområden har tagits fram i samråd mellan förvaltaren av reseptatet och berörda fastighetsägare.

1. Allmän beskrivning

Grund för beslutet, föreskrifter, beskrivning av området

Grund för beslutet, föreskrifter samt beskrivning av området återfinns i Länsstyrelsens beslut, dnr 436-2004-24020 den 13 april 2004.

2. Plandel

Reseptatet kan delas in i följande markslag (avrundat till en decimal):

Tomtmark	0,5 ha
Fd åkermark	1,4 ha
Betesmark	1,2 ha
Skog	1,8 ha
Totalt	4,9 ha

Syfte med kulturresevatet

Syftet med resevatet är att bevara och främja ett för länets karaktär representativt, kulturpräglad landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Detta innebär att levande skärgårdsjordbruk och mångsyssleri ska främjas.

Syftet är att på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra hur ett levande skärgårdsjordbruk med betesdjur samt tydliga spår av äldre tiders markanvändning och ägostruktur har fungerat och fungerar idag. Kulturresevatet kan fungera som studieobjekt för enskilda jord- och skogsbrukare och andra personer verksamma främst i skärgårdsmiljöer och som i sitt yrke eller sin utbildning har behov av kunskap om skärgårdsjordbruk med traditioner och därav präglade landskap. På så sätt kan kulturresevatet bidra till att främja utvecklingen av sådana miljöer i länet och i andra skärgårdar i Östersjöområdet med liknande kultur- och naturmiljöer. Syftet innefattar även att bevara, underhålla och bruka för skärgården och odlingslandskapet representativ bebyggelse liksom att vidmakthålla och skapa goda förutsättningar för överlevnad och spridning av hävdgynnad flora och fauna.

Syftet uppnås genom att åker-, slåtter-, betesmark och skog hävdas kontinuerligt genom åkerbruk, extensivt skogsbruk och betesdrift, gärna med flera djurslag. Detta sker på ett sådant sätt och under sådana tidpunkter på året som får samma långsiktiga effekt som traditionell hävd. Om så önskas ska det inte möta några hinder att använda moderna redskap och verktyg, under förutsättning att natur- och kulturvärden inte kommer till skada. Särskilda punktinsatser i syfte att tillgängliggöra och informera om områdets innehåll kan bli aktuellt på ett antal platser i hela resevatsområdet.

Syftet med resevatet är *inte* ett mål för omfattande turism och friluftsliv eftersom en alltför stark exploatering av denna typ kan ha negativ effekt eller t o m motverka ovannämnda syften.

Kulturhistorisk bakgrund

Områdets kulturhistoriska bakgrund inklusive redogörelse för bebyggelse, markanvändning samt kultur- och naturvärden finns beskriven i en särskild kulturhistorisk utredning.

Dokumentation

Kontinuerlig dokumentation av resevatet skall göras för att successivt få bättre underlag för uppföljning och vägledning inför planering och genomförande av framtida skötselåtgärder. Dokumentationen bör bl a omfatta kontinuerlig och återkommande inventering av hävdgynnad flora och fauna.

Friluftsliv

Reservatet är tillgängligt för besökande allmänhet enligt allemansrätten. Anläggningar för friluftslivet får inte tillkomma inom reservatet. Eventuella förslitningsskador till följd av besök i området skall på lämpligt sätt förebyggas.

Förvaltning och finansiering

Tillsyn i området skall utföras av Länsstyrelsen och av Länsstyrelsen utsedd skötselansvarig. Skötselansvarig för kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk ska vara av Länsstyrelsen särskild utsedda personer. Anteckningar om tillsyn och utförda åtgärder skall kontinuerligt föras av den skötselansvarige.

Finansiering sker i huvudsak genom Riksantikvarieämbetets anslag för bidrag till kulturmiljövård. Planering och genomförande sker i samråd mellan Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och skötselansvarig.

Informationsskyltar samt utmärkning av reservatets gräns

Information om reservatet och dess bestämmelser skall finnas på informationsskyltar. Informationsskyltar skall finnas på följande platser;

- vid Brottö brygga
- vid grinden mot södra Ingmarsö
- vid norra stranden
- på Brännholmen

Dessutom skall det finnas ett antal mindre, numrerade skyltar med koppling till en broschyr samt vägledande skyltar vid stigar och vägar inom reservatet.

Generella principer för skötsel

Tomt, åker, betesmark och skog i reservatet ska skötas på traditionellt sätt. Detta innebär att åkermarken utnyttjas för odling av lämplig gröda, plöjs och sås in samt skördas, betesmarken betas av betesdjur i lämplig omfattning så att betestrycket är tillräckligt för att hävdgynnad flora och fauna ska ha en gynnsam bevarandestatus på lång sikt, skogen betas, gallras och plockhuggs för att långsiktigt uppnå en jämn produktion av särskilt utvalt trämaterial. En särskild skogsbruksplan ska följas.

Övriga skötselåtgärder - skötselområden

Se bifogade karta, bilaga 1

Nordöstra Brottö

Tomten (skötselområde 1)

ca 0,48 ha

Beskrivning

Bebyggelseområdet är lokaliserat i sydvästra delen av fastigheten. Här finns ett bostadshus från 1870-talet för permanent bruk med tvåkammarsbrunn, en mindre ekonomibyggnad, en sommarbostad och en magasinsbyggnad som används som förråd. Tomten utgör en högt belägen naturtomt i anslutning till övrig bebyggelse som på grund av sin beskaffenhet bitvis är vattensjuk. Längs vägen upp från byvägen löper en häck.

Kvalitetsmål

Magasinsbyggnaden med på övervåningen ännu bevarade sädesbingar är bibehållen till sin karaktär såväl exteriört som interiört. Byggnaden kan uppfattas från byvägen. Häcken längs vägen upplevs som välvårdad.

Skötselmål

Tomten och byggnaderna har underhållits löpande med traditionella material och metoder. Kontinuerlig slyröjning har utförts årligen kring tomten och häcken har klippts senast den sista november varje år.

Bergshöjden öster om tomten runt Lillstugan (skötselområde 2)

ca 1,13 ha

Beskrivning

Bakom tomten finns en höjd med berg i dagen beväxt med rönn, ek och ung tall. Nedanför bergshöjden finns ett litet kärr där det växer äldre enstaka asp, ek och hassel. En väg sträcker sig genom området ned till Båtäng.

Kvalitetsmål

Området är bibehållet som ett naturområde.

Skötselmål

Vegetationen uppe på höjden lämnas orörd, enstaka träd kan dock ha tagits ned. Nedanför höjden har eksly och hassel hållits efter senast den sista november varje år. Vägen har underhållits och är grusad.

Båtäng (skötselområde 3)

ca 1,10 ha

Beskrivning

Området utgörs av mark som tills nyligen varit brukad som åker för odling av vallväxter. Tidigare har här odlats även ärter, potatis, rotfrukter och jordgubbar. Vid mitten av 1800-talet (enligt laga skifteskartan från år 1849) var denna del av åkermarken ännu inte uppodlad och utnyttjades fortfarande som äng, dvs den var

ännu inte plöjd och insådd. Här skördades gräs, örter och sannolikt även löv till vinterfoder åt byns boskap. Området kallades Båtängen och utnyttjades redan på 1630-talet som äng. Genom området löper idag ett öppet dike ned mot Brottöfladen. Vid stranden växer enstaka al och vass. Lövsly och även relativt unga barrträd har börjat etablera sig på den öppna ytan till följd av några års svag hävd. Åkerytan är ställvis ojämn. I den västra delen av området finns idag ett växthus och två äppelträd, ett plommonträd och ett körsbärsträd i kanten av en åkerholme. Genom området löper en körväg ned mot Brottöfladen som framförallt används vintertid. Det finns inga permanenta stängsel i området.

Kvalitetsmål

Området är öppet mot kringliggande backar, skog och mot Brottöfladen. Det öppna diket och backdikena kring åkermarken är välskötta och tydliga. Träd och buskar på impedimenten och backarna intill åkermarken som bär spår av beskärning som t ex hasselbuketter ska trivas och vara väl synliga för att förmedla kunskap om områdets historia som en av ängarna till Brottö by. Mångfalden av örter på impedimenten är rik.

Skötselmål

Marken har utnyttjats som betesmark. Ingen igenväxningsvegetation förekommer på åkerytorna, i diken eller ned mot vattnet. Successiv avverkning av dungen med ungträd har påbörjats/genomförts och virket har tillvaratagits. Alen har ringbarkats. Virkesupplag finns inte i anslutning till, på åkerholmarna eller på åkermarken. Växthuset är borttaget. Frukträden har klippts vartannat år och sköts i övrigt så att de på lång sikt har förutsättningar att ge god avkastning. Frukten har tagits till vara. Initialt har ett relativt intensivt betestryck kompletterats med manuell vegetationsröjning i brynen skett, vilket är nödvändigt för att komma till rätta med den begynnande igenväxningen. Skötseln har utförts före den sista november varje år.

Östra skogen (skötselområde 4)   ca 0,62 ha

Beskrivning

Öster om Båtäng i anslutning till fastighetsgränsen mot Brottö 1:101 i öster finns ett mindre skogsområde nedanför en bergshöjd med träd av varierande slag och ålder. I kanten mot åkermarken finns ett odlingsröse och ett foderbord som använts för att gynna viltet.

Kvalitetsmål

Backdiket mot åker är väl synligt och det är lätt att uppfatta gränsen mellan åker och omgivande mark. Odlingsröset kan lätt uppfattas från den fd åkerytan. Skogen har bibehållen karaktär.

Skötselmål

Skogen lämnas orörd. Enstaka träd kan dock ha tagits ned. Foderbordet är borttaget.

De långsmala åkrarna (skötselområde 5) ca 0,35 ha

Beskrivning

I nordvästra förlängningen av Båtäng finns åkermark som tills nyligen brukats som åker och odlats med vallväxter. Åkermarken var till stor del uppodlad redan vid 1700-talets slut och ingick då i ett särhägnat, mindre gärde där kringliggande backar brukades som ängsmark genom slåtter och efterbete. Eventuellt förekom även hamling av lövträd/hassel. Idag är åkerytorna i stort sett fortfarande öppna, men lövsly har börjat etablera sig både på åkern och i diken. På backarna närmast åkern har lövträd fått växa fritt.

Kvalitetsmål

De långsmala åkrarna upplevs som öppna och brukade. Det är lätt att se gränsen mellan de smala åkrarna och omgivande backar. Öppna diken mellan skiften och backdiken mot omgivande mark är välskötta.

Skötselmål

Åkermarken har brukats som betesmark. Igenväxningsvegetation har röjts bort från åkerytorna och diken. Senast den sista november har den årliga skötseln utförts.

Ek- och hasselbackarna (skötselområde 6) ca 1,19 ha

Beskrivning

På ömse sidor om de långsmala åkrarna finns två höjder där det växer ek, sälg, slån och hassel. Närmast stranden vid Brottöfladen växer al. Här finns en bod och en brygga. Sedan brukandet av intilliggande åkerytor upphört har framförallt hassel sökt sig ut över åkerdiken mot ljustet. Backarna ingick på 1800-talet i ett särhägnat gärde med åker och ängsmark, på backarna togs gräs och löv tillvara och vid sidan av Norrängen så var Båtäng och intilliggande backar den mark som längst fram i tiden brukades som ängsmark på Brottö. I backarna finns det växter som är anpassade till en viss hävd, i vissa fall till ängsbruket, dvs slåtter och efterbete, och som skulle gynnas av liknande hävd. Vid inventering under sommaren 2003 hittades här bl a småborre och Natt och Dag. I sydöstra kanten av den nordöstra backen står ett gammalt utsiktstorn för jakt.

Kvalitetsmål

Ek- och hasselbackarna ska vara relativt öppna. Den vegetation man traditionellt förknippar med ängsmark, både träd, buskar, gräs och örter ska finnas och det ska vara lätt att uppfatta områdets historik som äng.

Skötselmål

För att mellanliggande åkermark ska kunna brukas på ett ändamålsenligt sätt måste igenväxningsvegetation som vandrat ned i och över backdikena successivt ha glesats ur och tagits bort. Detta har skett årligen antingen genom manuell röjning och/eller bete. En del av hassel och ek finns kvar, men då både hassel, ek och den hävdgynnade markfloran kräver ljus för att överleva långsiktigt och hysa höga naturvärden måste övervegetationen vara relativt gles. Skötsel av backarna har skett senast den sista november varje år.

Sammanfattning av löpande skötselåtgärder på fastigheten Brottö 1:103

Skötselåtgärd	När	Var	Vem
Bete eller slåtter och efterbete	Årligen	Åkermarken inom delområdena 3 och 5	Skötselansvarig*
Djurskötsel med betesdrift	Årligen	På betesmark, i skog och på fd åker	Skötselansvarig*
Röjning av slyuppslag	Årligen	I områden med för lågt betestryck	Skötselansvarig*
Översyn av stängsel	Årligen	I de områden där det finns/ska finnas stängsel	Skötselansvarig*
Skötsel av tomtmark	Årligen	I skötselområde 1	Skötselansvarig
Underhåll av byggnader	Årligen	I skötselområde 1	Skötselansvarig
Tillsyn	Årligen	På fastigheten	Tillsynsansvarig
Dokumentation av utförda åtgärder	Årligen, löpande	I almanacka och uppföljningsprotokoll	Skötselansvarig*

* eventuellt annan än markägaren.

Samfälligheten vid bryggan

Beskrivning

Området har länge utgjort och utgör fortfarande en plats för brygga som under isfri tid angörs av passagerarbåtar i reguljärtrafik med förbindelse med fastlandet. Inom området finns förutom lastageplats för t ex grus byggnader i form av en avlång sjöbod med en vänthusavdelning i den främre delen och en paviljong från Stockholmsutställningen 1897 som används som sommarstuga samt enskilt ägda, mindre bryggor.

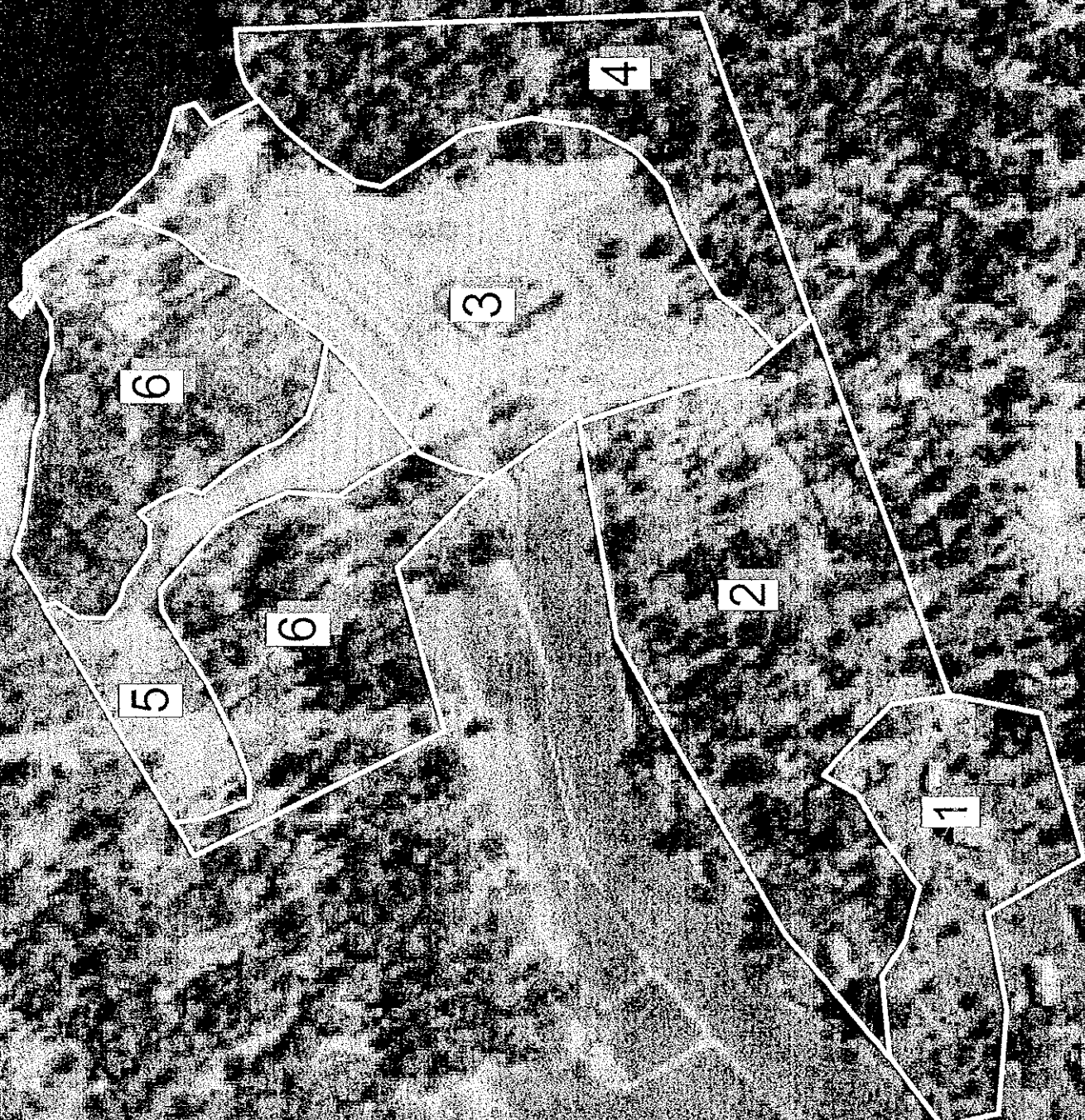

Kvalitetsmål

Ett för verksamheten på ön funktionellt och samtidigt välkomnande område där det finns en informationsskylt och broschyrförvaringsmöjligheter där besökare kan få tydlig och lättillgänglig information om kulturreseptet.

Skötsel mål

Paviljongen har restaurerats genom att den fått ett nytt plåttak med samma utformning och utseende som det befintliga. Taket har målats i november 2004 med svart linoljefärg. Bryggorna har underhållits.

Bilaga till Länsstyrelsens beslut om bildande av kulturreservatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, den 13 april 2004, Dnr: 436-2004-24020.

Skötselplan för kulturreservatet Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, fastigheten Brottö 1:104

Denna skötselplan är en av fyra skötselplaner som har tagits fram inför bildandet av Kulturreservatet Brottö skärgårdsjordbruk. Den här skötselplanen består av en textdel samt bilagd skötselkarta. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut den 13 april 2004 vid bildandet av kulturreservatet.

En uppföljning för eventuell revidering av skötselplanen ska göras senast om fem år, eventuellt tidigare om förutsättningarna för reservatet ändras, för att bedöma behovet av revidering av åtgärdsdelarna.

Skötselplanen bygger på den kulturhistoriska utredning och flera inventeringar, varav en botanisk inventering som tagits fram av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Indelningen av skötselområden har tagits fram i samråd mellan förvaltaren av reservatet och berörda fastighetsägare.

1. Allmän beskrivning

Grund för beslutet, föreskrifter, beskrivning av området

Grund för beslutet, föreskrifter samt beskrivning av området återfinns i Länsstyrelsens beslut, dnr 436-2004-24020 den 13 april 2004.

2. Plandel

Reservatet kan delas in i följande markslag (avrundat till en decimal):

Tomtmark   0,1 ha

Totalt   0,1 ha

Syfte med kulturresevatet

Syftet med resevatet är att bevara och främja ett för länets karaktär representativt, kulturpräglat landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Detta innebär att levande skärgårdsjordbruk och mångsyssleri ska främjas.

Syftet är att på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra hur ett levande skärgårdsjordbruk med betesdjur samt tydliga spår av äldre tiders markanvändning och ägostruktur har fungerat och fungerar idag. Kulturresevatet kan fungera som studieobjekt för enskilda jord- och skogsbrukare och andra personer verksamma främst i skärgårdsmiljöer och som i sitt yrke eller sin utbildning har behov av kunskap om skärgårdsjordbruk med traditioner och därav präglade landskap. På så sätt kan kulturresevatet bidra till att främja utvecklingen av sådana miljöer i länet och i andra skärgårdar i Östersjöområdet med liknande kultur- och naturmiljöer.

Syftet innefattar även att bevara, underhålla och bruka för skärgården och odlingslandskapet representativ bebyggelse liksom att vidmakthålla och skapa goda förutsättningar för överlevnad och spridning av hävdgynnad flora och fauna.

Syftet uppnås genom att åker-, slåtter-, betesmark och skog hävdas kontinuerligt genom åkerbruk, extensivt skogsbruk och betesdrift, gärna med flera djurslag. Detta sker på ett sådant sätt och under sådana tidpunkter på året som får samma långsiktiga effekt som traditionell hävd. Om så önskas ska det inte möta några hinder för berörd fastighetsägare att använda moderna redskap och verktyg, under förutsättning att natur- och kulturvärden inte kommer till skada. Särskilda punktinsatser i syfte att tillgängliggöra och informera om områdets innehåll kan bli aktuellt på ett antal platser i hela resevatsområdet.

Syftet med resevatet är *inte* ett mål för turism och friluftsliv eftersom en alltför stark exploatering av denna typ kan ha negativ effekt eller t o m motverka ovannämnda syften.

Kulturhistorisk bakgrund

Områdets kulturhistoriska bakgrund inklusive redogörelse för bebyggelse, markanvändning samt kultur- och naturvärden finns beskriven i en särskild kulturhistorisk utredning.

Dokumentation

Kontinuerlig dokumentation av resevatet skall göras för att successivt få bättre underlag för uppföljning och vägledning inför planering och genomförande av framtida skötselåtgärder. Dokumentationen bör bl a omfatta kontinuerlig och återkommande inventering av hävdgynnad flora och fauna.

Friluftsliv

Reservatet är tillgängligt för besökande allmänhet enligt allemansrätten. Anläggningar för friluftslivet får inte tillkomma inom reservatet. Eventuella förslitningsskador till följd av besök i området skall på lämpligt sätt förebyggas.

Förvaltning och finansiering

Tillsyn i området skall utföras av Länsstyrelsen och av Länsstyrelsen utsedd skötselansvarig. Skötselansvarig för kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk ska vara av Länsstyrelsen särskild utsedd person eller personer. Anteckningar om tillsyn och utförda åtgärder skall kontinuerligt föras av den skötselansvarige.

Finansiering sker i huvudsak genom Riksantikvarieämbetets anslag för bidrag till kulturmiljövård. Planering och genomförande sker i samråd mellan Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och skötselansvarig.

Informationsskyltar samt utmärkning av reservatets gräns

Information om reservatet och dess bestämmelser skall finnas på informationsskyltar. Informationsskyltar skall finnas på följande platser;

- vid Brottö brygga
- vid grinden mot södra Ingmarsö
- vid norra stranden
- på Brännholmen

Dessutom skall det finnas ett antal mindre, numrerade skyltar med koppling till en broschyr samt vägledande skyltar vid stigar och vägar inom reservatet.

Generella principer för skötsel

Tomt, åker, betesmark och skog i reservatet ska skötas på traditionellt sätt. Detta innebär att åkermarken utnyttjas för odling av lämplig gröda, plöjs och sås in samt skördas, betesmarken betas av betesdjur i lämplig omfattning så att betestrycket är tillräckligt för att hävdgynnad flora och fauna ska ha en gynnsam bevarandestatus på lång sikt, skogen betas, gallras och plockhuggs för att långsiktigt uppnå en jämn produktion av särskilt utvalt trämaterial. En särskild skogsbruksplan ska följas.

Övriga skötselåtgärder - skötselområden

Se bifogade karta, bilaga 1

Centrala Brottö

Tomten (skötselområde 1)

ca 0,13 ha

Beskrivning

På tomten, som sluttar mot söder finns flera byggnader. Närmast vägen ligger den sk Källarstugan som idag utnyttjas som permanentbostad. Uppe i backen ligger flera rödfärgade, mindre bodar som utnyttjas för förvaring. Tomten utnyttjas för odling av främst prydnadsväxter.

Kvalitetsmål

Där grusvägen upp ifrån ångbåtsbryggan delar sig, mellan vägen mot Brottö förbi den gamla delen av byn och vägen mot Ingmarsö som går igenom den nyare delen av byn, ligger bostadshuset och den kuperade trädgården med en under sommartid vacker blomsterprakt. Det här är en naturlig mötesplats i byn. Platsen känns lite oordnad och rörig och därmed mycket karaktäristisk för den mångfald av hus och annat som funnits i skärgården då det bodde fler personer här.

Skötselmål

Blomsterprakten vid husen är bevarad genom att det odlas färgrika blommor varje år. Byggnaderna har underhållits med traditionella material och metoder.

<i>Skötselåtgärd</i>	<i>När</i>	<i>Var</i>	<i>Vem</i>
Skötsel av tomtmark	Årligen	I skötselområde 1	Skötselansvarig
Underhåll av byggnader	Årligen	I skötselområde 1	Skötselansvarig
Tillsyn	Årligen, löpande	I skötselområde 1	Tillsynsansvarig
Dokumentation av utförda åtgärder	Årligen, löpande	I almanacka och uppföljningsprotokoll	Skötselansvarig

Samfälligheten vid bryggan

Beskrivning

Området har länge utgjort och utgör fortfarande en plats för brygga som under isfri tid angörs av passagerarbåtar i reguljärtrafik med förbindelse med fastlandet. Inom området finns förutom lastageplats för t ex grus byggnader i form av en avlång sjöbod med en vänthusavdelning i den främre delen och en paviljong från Stockholmsutställningen 1897 som används som sommarstuga samt enskilt ägda, mindre bryggor.

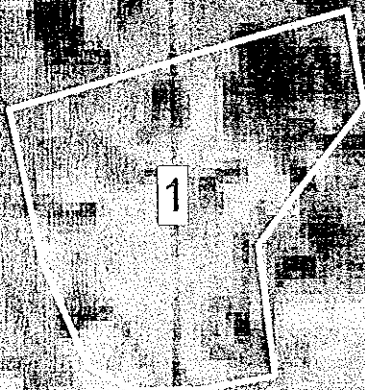
Kvalitetsmål

Ett för verksamheten på ön funktionellt och samtidigt välkomnande område där det finns en informationsskylt och broschyrförvaringsmöjligheter där besökare kan få tydlig och lättillgänglig information om kulturreseptet.

Skötsel mål

Paviljongen ska ha restaurerats genom att den fått ett nytt plåttak med samma utformning och utseende som det befintliga. Taket ska ha målats i november 2004 med svart linoljefärg.

Bilaga till Länsstyrelsens beslut om bildande av
kulturreseptat Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö
församling, Österåkers kommun, den 13 april 2004,
Dnr: 436-2004-24020.

Skötselplan för kulturreseptat Brottö skärgårdsjordbruk, Ljusterö församling, Österåkers kommun, fastigheten Brottö 1:105 och Brottö 1:26

Denna skötselplan är en av fyra skötselplaner som har tagits fram inför bildandet av Kulturreseptat Brottö skärgårdsjordbruk. Den här skötselplanen består av en textdel samt bilagd skötselkarta. Skötselplanen är fastställd genom Länsstyrelsens beslut den 13 april 2004 vid bildandet av kulturreseptatet.

En uppföljning för eventuell revidering av skötselplanen ska göras senast om fem år, eventuellt tidigare om förutsättningarna för reseptatet ändras, för att bedöma behovet av revidering av åtgärdsdelarna.

Skötselplanen bygger på den kulturhistoriska utredning och flera inventeringar, varav en botanisk inventering som tagits fram av Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Indelningen av skötselområden har tagits fram i samråd mellan förvaltaren av reseptatet och berörda fastighetsägare.

1. Allmän beskrivning

Grund för beslutet, föreskrifter, beskrivning av området

Grund för beslutet, föreskrifter samt beskrivning av området återfinns i Länsstyrelsens beslut, dnr 436-2004-24020 den 13 april 2004.

2. Plandel

Reseptatet kan delas in i följande markslag (avrundat till en decimal):

Tomtmark	0,4 ha
Åkermark	0,1 ha
Totalt	0,5 ha

Syfte med kulturresevatet

Syftet med resevatet är att bevara och främja ett för länets karaktär representativt, kulturpräglad landskap genom skydd och vård av dess kulturhistoriska och biologiska värden. Detta innebär att levande skärgårdsjordbruk och mångsyssleri ska främjas.

Syftet är att på ett pedagogiskt sätt åskådliggöra hur ett levande skärgårdsjordbruk med betesdjur samt tydliga spår av äldre tiders markanvändning och ägostruktur har fungerat och fungerar idag. Kulturresevatet kan fungera som studieobjekt för enskilda jord- och skogsbrukare och andra personer verksamma främst i skärgårdsmiljöer och som i sitt yrke eller sin utbildning har behov av kunskap om skärgårdsjordbruk med traditioner och därav präglade landskap. På så sätt kan kulturresevatet bidra till att främja utvecklingen av sådana miljöer i länet och i andra skärgårdar i Östersjöområdet med liknande kultur- och naturmiljöer. Syftet innefattar även att bevara, underhålla och bruka för skärgården och odlingslandskapet representativ bebyggelse liksom att vidmakthålla och skapa goda förutsättningar för överlevnad och spridning av hävdgynnad flora och fauna.

Syftet uppnås genom att åker-, slåtter-, betesmark och skog hävdas kontinuerligt genom åkerbruk, extensivt skogsbruk och betesdrift, gärna med flera djurslag. Detta sker på ett sådant sätt och under sådana tidpunkter på året som får samma långsiktiga effekt som traditionell hävd. Om så önskas ska det inte möta några hinder för berörd fastighetsägare att använda moderna redskap och verktyg, under förutsättning att natur- och kulturvärden inte kommer till skada. Särskilda punktinsatser i syfte att tillgängliggöra och informera om områdets innehåll kan bli aktuellt på ett antal platser i hela resevatetsområdet.

Syftet med resevatet är *inte* ett mål för turism och friluftsliv eftersom en alltför stark exploatering av denna typ kan ha negativ effekt eller t o m motverka ovannämnda syften.

Kulturhistorisk bakgrund

Områdets kulturhistoriska bakgrund inklusive redogörelse för bebyggelse, markanvändning samt kultur- och naturvärden finns beskriven i en särskild kulturhistorisk utredning.

Dokumentation

Kontinuerlig dokumentation av resevatet skall göras för att successivt få bättre underlag för uppföljning och vägledning inför planering och genomförande av framtida skötselåtgärder. Dokumentationen bör bl a omfatta kontinuerlig och återkommande inventering av hävdgynnad flora och fauna.

Friluftsliv

Reservatet är tillgängligt för besökande allmänhet enligt allemansrätten. Anläggningar för friluftslivet får inte tillkomma inom reservatet. Eventuella förslitningsskador till följd av besök i området skall på lämpligt sätt förebyggas.

Förvaltning och finansiering

Tillsyn i området skall utföras av Länsstyrelsen och av Länsstyrelsen utsedd skötselansvarig. Skötselansvarig för kulturresevatet Brottö skärgårdsjordbruk ska vara av Länsstyrelsen särskild utsedd person eller personer. Anteckningar om tillsyn och utförda åtgärder skall kontinuerligt föras av den skötselansvarige.

Finansiering sker i huvudsak genom Riksantikvarieämbetets anslag för bidrag till kulturmiljövård. Planering och genomförande sker i samråd mellan Länsstyrelsens kulturmiljöenhet och skötselansvarig.

Informationsskyltar samt utmärkning av reservatets gräns

Information om reservatet och dess bestämmelser skall finnas på informationsskyltar. Informationsskyltar skall finnas på följande platser;

- vid Brottö brygga
- vid grinden mot södra Ingmarsö
- vid norra stranden
- på Brännholmen

Generella principer för skötsel

Tomt, åker, betesmark och skog i reservatet ska skötas på traditionellt sätt. Detta innebär att åkermarken utnyttjas för odling av lämplig gröda, plöjs och sås in samt skördas, betesmarken betas av betesdjur i lämplig omfattning så att betestrycket är tillräckligt för att hävdgynnad flora och fauna ska ha en gynnsam bevarandestatus på lång sikt, skogen betas, gallras och plockhuggs för att långsiktigt uppnå en jämn produktion av särskilt utvalt trämaterial. En särskild skogsbruksplan ska följas.

Övriga skötselåtgärder - skötselområden

Se bifogade karta, bilaga 1.

Fastigheten Brottö 1:26 (skötselområde 1)   ca 0,25 ha

Beskrivning

Tomtmark som sannolikt helt eller delvis sammanfaller med platsen för det ursprungliga bebyggelseområdet för den medeltida gården på Brottö, som omnämns i källmaterial från 1500- och 1600-talet. På tomten finns idag ett bostadshus och en

förrådsbyggnad kallad Plommonhuset. I västra delen av tomten finns en häll där det finns urnackningar i berget som kan utgöra spår efter placering av syllstenar till en ekonomibyggnad. Intill en lekstuga i västra delen av tomten löper en stenmur i väst-östlig riktning längs den höjd där bybebyggelsen ligger idag.

Gula huset

Bostadshuset uppfördes år 1905 och köptes av de nuvarande ägarna som sommarbostad år 1973. Huset har en timmerstomme som vilar på en grund av huggen sten. Huset är klätt med liggande och stående panel, delvis täckt av masonit med locklist. Husets huvudingång mot byvägen i söder består av en glasad veranda i två våningar. Taket är klätt med tvåkupigt tegel och de synliga delarna av takstolarna är figursågade. Taket har nyligen lagts om.

Plommonhuset

Precis norr om vägen genom byn mot västra Brottö finns en källargrund med en låg överbyggnad från 1930-40-talet. På denna plats stod fram till 1930-talet en större byggnad uppförd i början av 1890-talet. Grunden kan härröra från det första huset på ön.

Kvalitetsmål

Väl underhållen, tidstypisk bebyggelse med bykänsla i kringliggande välskött tomtmark.

Skötselmål

Fasaden på bostadshuset från 1905 ska ha målats färdigt. Stenmurarna ska vara väl synliga. Gräs och eventuell sly eller buskvegetation längs muren intill vägen ska årligen ha röjts bort. Den andra stenmuren ska hållas intakt och eventuella stenar som rasat ned ska läggas tillbaka.

I händelse av att Plommonhuset får en annan användning än som förråd ska källargrunden ha dokumenterats.

Åkerskiftet (skötselområde 2)

ca 0,12 ha

Beskrivning

Ett mindre skifte som brukas som åker för odling av vallväxter. Skiftet är beläget väster om tomten, öster om byvägen.

Kvalitetsmål

Öppen, brukad åkermark som utnyttjas för odling av vallväxter eller liknande.

Skötselmål

Marken är öppen och det är önskvärt att den årligen har brukats som åker.

Fastigheten Brottö 1:105 (skötselområde 3) ca 0,20 ha

Beskrivning

Tomtmark som sannolikt helt eller delvis sammanfaller med platsen för det ursprungliga bebyggelseområdet för den medeltida gården. Idag finns här två bostadshus, ett äldre från tidigt 1800-tal och ett som uppfördes på 1870-talet. Framför det yngre huset finns en stensatt terrass och fram till huvudingången leder en gång kantad av rabatter.

Gammelhuset

Det så kallade Gammelhuset är det äldsta bostadshuset på ön och härrör från 1700-tal - tidigt 1800-tal. Huset är en knuttimrad, opanelad enkelstuga som troligen är flyttad och i samband med det tillbyggd på ett enkelt sätt vilket medfört att huset har en ovanligt stor kammare och förstuga. Taket är täckt med enkupiga tegelpannor på ett äldre vedtak. Byggnaden är i mycket dåligt skick.

Harrys hus

Huset från 1870-talet kallas "Harrys hus". Det har en fyrdelad plan och är uppförd i delvis liggande, delvis stående timmer på en stengrund. Panelen är ljusgrå och liggande i undervåningen, stående i övervåningen. Husets huvudingång mot byvägen i söder består av en glasad veranda i två våningar. Taket är klätt med tvåkupigt tegel och de synliga delarna av takstolarna är figursågade.

Kvalitetsmål

Väl underhållen, tidstypisk bebyggelse med bykänsla i kringliggande välskött tomtmark.

Skötselmål

Verandan på Harrys hus har sättningsskador och behöver lyftas upp, dessutom är fönstren i behov av renovering. Se byggnadsvårdsprogrammet. Den stensatta terrassen ska vara väl synlig. Rabatterna på ömse sidor om mittuppgången upp mot Harrys hus ska finnas kvar och gärna utnyttjas för odling av prydnadsväxter som inte är främmande för platsen. Syrénbersån öster om Harrys hus har klippts. Gräsvegetationen på ömse sidor om rabatterna har årligen slagits och bärgats.

Gammelhusets landskapshistoriska värde är stort vad gäller främst läget, storleken, byggnadstekniken och byggnadstraditionen i övrigt. När huset eventuellt rivs bör det ersättas av ett bostadshus med samma mått och material. Innan huset rivs ska en byggnadsarkeologisk undersökning och en noggrann dokumentation av huset göras.

**Sammanfattning av löpande åtgärder på fastigheterna Brottö
1:105 och 1:26**

Skötselåtgärd	När	Var	Vem
Slåtter, maskinell eller manuell	Årligen	I trädgården framför Harrys hus	Skötselansvarig*
Röjning av slyuppslag	Årligen	I skötselområde 1 och 3	Skötselansvarig
Skötsel av tomtmark	Årligen	I skötselområde 1 och 3	Skötselansvarig
Skötsel av åkermark	Årligen	I skötselområde 2	Skötselansvarig*
Underhåll av byggnader	Årligen	I skötselområde 1 och 3	Skötselansvarig
Dokumentation av utförda åtgärder	Årligen, löpande	I almanacka och uppföljningsprotokoll	Skötselansvarig

* eventuellt annan än markägaren

Samfälligheten vid bryggan

Beskrivning

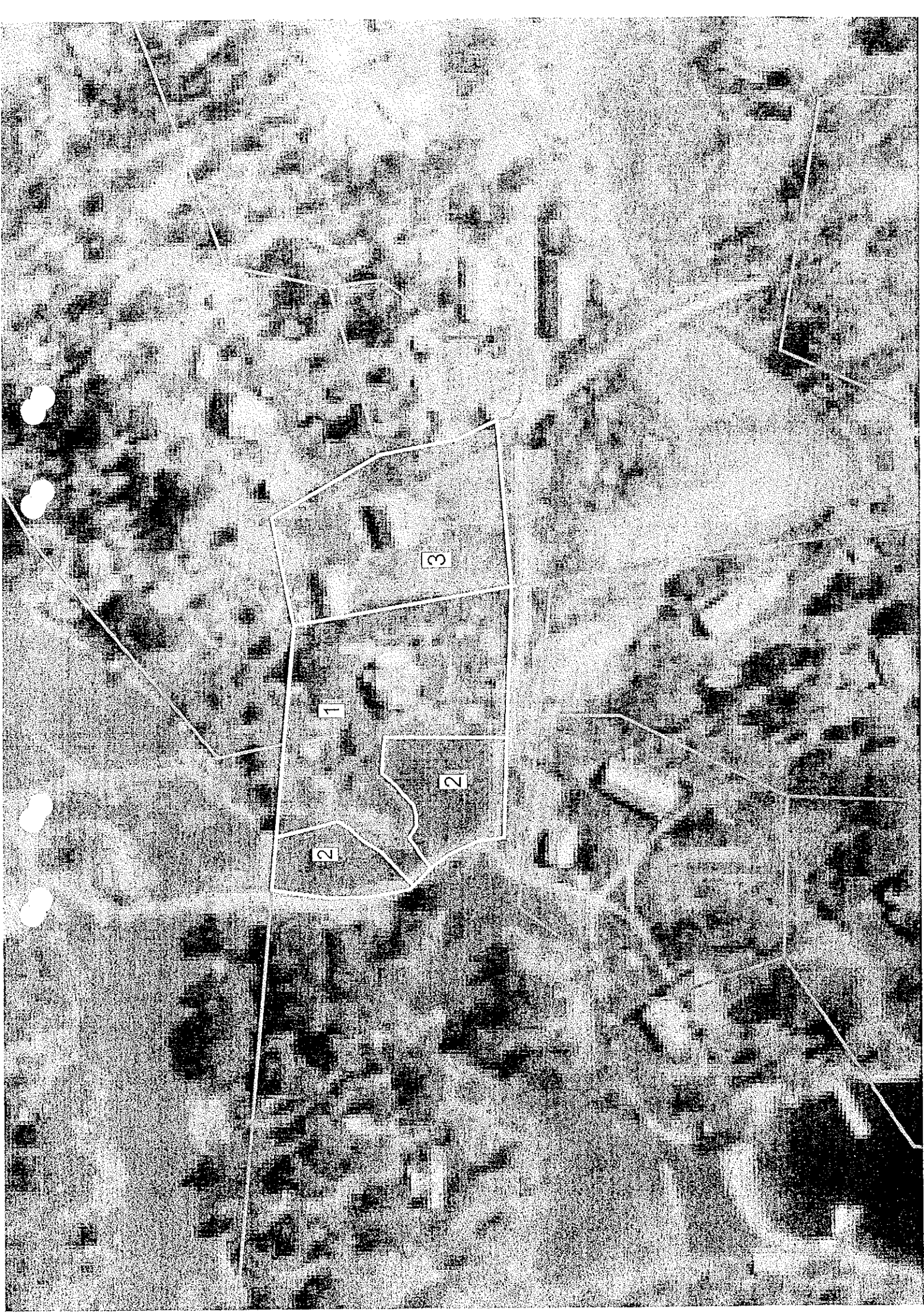
Området har länge utgjort och utgör fortfarande en plats för brygga som under isfri tid angörs av passagerarbåtar i reguljärtrafik med förbindelse med fastlandet. Inom området finns förutom lastageplats för t ex grus byggnader i form av en avlång sjöbod med en vänthusavdelning i den främre delen och en paviljong från Stockholmsutställningen 1897 som används som sommarstuga samt enskilt ägda, mindre bryggor.

Kvalitetsmål

Ett för verksamheten på ön funktionellt och samtidigt välkomnande område där det finns en informationsskylt och broschyrförvaringsmöjligheter där besökare kan få tydlig och lättillgänglig information om kulturresevatet.

Skötselmål

Paviljongen ska ha restaurerats genom att den fått ett nytt plåttak med samma utformning och utseende som det befintliga. Taket ska ha målats i november 2004 med svart linoljefärg.

Bilaga 6

Sträckningar för
permanent stängsel

